

TÁRSADALMI RÉSZVÉTELI FOLYAMATOK A TERMÉSZETVÉDELEMBEN

Módszertani útmutató

I. kötet

Készítette: Fabók Veronika

TARTALOM

- 1 Bevezetés
- 2 Miért fontos a társadalmi részvétel használata a természetvédelemben?
- 6 Milyen esetekben használható a társadalmi részvétel?
- 7 A társadalmi részvétel formái
- 7 Az érintettek döntéshozatali folyamatokba való bevonása
- 11 Helyi közösségek, érintettek bevonása a természetvédelmi kezelésekre
- 15 Konklúzió
- 16 Irodalomjegyzék

Készítette: Fabók Veronika

Nyelvi lektor: Keszthelyi Imre

Grafika: Kiss Maja

Felelős Kiadó: Keszthelyi Zsuzsanna

ISBN 978-963-87081-6-8

Társadalmi részvételi folyamatok a természetvédelemben

ISBN 978-963-87081-7-5

I. kötet: Módszertani útmutató

Védegylet Egyesület, Budapest, 2010

2., javított kiadás (2014)

A kiadvány a Norvég Civil Támogatási Alap támogatásával jött létre.

BEVEZETÉS

A veszélyeztetett élőhelyek és fajok védelme az elterjedt elképzeléssel ellentétben nem kizárólag az állam, a nemzeti parkok és hatóságok gondja, nem egy szűken értelmezett természettudományos probléma, amelyet a tudomány rohamosan fejlődő eszközeivel meg lehet oldani. Egy ország természeti értékeinek megőrzéséért az egész társadalom felelős, elvesztésük az egész társadalomra hatással van.

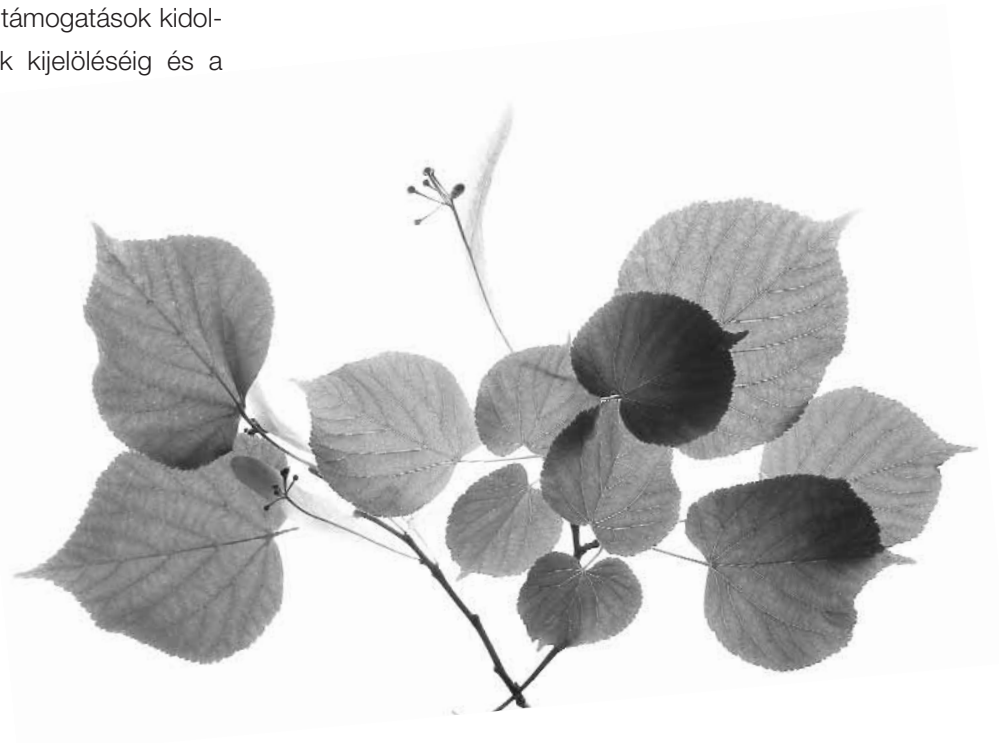
Ahhoz hogy a felelősség kiterjedhessen a társadalom szélesebb rétegeire, lehetőséget kell adni arra, hogy a társadalom tagjai részt vegyenek a természeti értékekkel kapcsolatos döntéshozatalban, és akár az intézkedések végrehajtásában is.

A társadalmi részvétel vonatkozhat kizárólagosan a természetvédelmi döntéshozatalra, illetve vannak olyan formái, amelyek során a bevonás kiterjed az intézkedések végrehajtására is. Ezek a formák folyamatos együttműködést tételeznek fel a hatóság és a helyi közösségek között. A társadalmi részvétel alkalmazása a természetvédelmi politikában többféle esetben is elképzelhető, használata a jogszabályalkotástól kezdve a természetvédelmi politika alakításán és a gazdasági ösztönzők, támogatások kidolgozásán keresztül a védett területek kijelöléséig és a kezelések meghatározásáig terjedhet.

A Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetének Környezeti Társadalomkutatók Csoportja (ESSRG) és a Védegylet, a Norvég Civil Támogatási Alap támogatásával létrejött közös kutatása a társadalmi részvétel természetvédelemben való alkalmazhatóságát vizsgálta. A kutatás eredményét két kiadvány foglalja össze.

Jelen kiadvány a természetvédelemben dolgozó szakemberek, civil szervezetek munkatársai és érdeklődő laikusok számára kívánja bemutatni a társadalmi részvétel természetvédelemben való alkalmazásának lehetőségeit. A kiadvány első részében megpróbáljuk felsorolni azokat az érveket, amelyek a társadalmi részvétel természetvédelemben való alkalmazását támasztják alá, majd betekintést nyújtunk néhány társadalmi részvételi módszerbe, amelyek használatát nemzetközi példákkal illusztráljuk.

A második kiadvány témája a jelenlegi természetvédelmi igazgatási rendszer regionális szervezeteinek társadalmi részvételi szempontú elemzése.

MIÉRT FONTOS A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL HASZNÁLATA A TERMÉSZETVÉDELEMBEN?

A természetvédelmi igazgatás két legfontosabb eszköze mellett, amelyek a hatósági eszközök és a gazdasági ösztönzők, van egy harmadik, hazánkban eddig kevésbé alkalmazott eszköz: a társadalmi részvétel intézménye. A részvétel alkalmazásának a természetvédelemben több olyan előnye lehet, amely a másik két eszköz alkalmazásával nem érhető el. A továbbiakban ezen előnyök bemutatására teszünk kísérletet.

Csökkenti a természetvédelmi politika által okozott egyenlőtlenségeket

A természetvédelmi politika többféle eszközt vet be céljainak teljesítésére, a biodiverzitás megőrzésére és növelésére. Vannak olyan eszközök, intézmények, amelyek az ember és a természet közötti interakciókat szabályozzák, korlátozások és jogosítványok formájában. Ezek az intézmények gyakran egyenlőtlenségeket okoznak a költségeket viselők és a hasznokat élvezők között. Legtöbb esetben ugyanis ezek a szereplők térben és időben elkülönülnek egymástól. A költségek, amelyek a fejlett országokban legtöbbször a földhasználati korlátozások miatti bevételkiesésben, a fejlődő országokban pedig a természeti erőforrásokhoz való korlátozott hozzáférésben jelennek meg, helyi szinten koncentrálnak. A hasznok, a biodiverzitás megőrzése, növelése, viszont sokkal nagyobb léptékben érvényesülnek térben és időben (akár az egész országban, kontinensen, bolygón és több évszázadon keresztül). Ezek az egyenlőtlenségek felléphetnek országok között (fejlett és fejlődő országok) és különböző gazdasági csoportok között is (Bagnoli et. al. 2008). Az egyenlőtlenség problémájának figyelmen kívül hagyása a biodiverzitás politikák tervezése és végrehajtása során konfliktusokat okozhat és a politika hatékonyságára is jelentős hatással lehet. Az egyenlőtlenség problémájának a biodiverzitás politikákba való integrálása a következő eszközökkel lehet-

séges: kompenzációs modellek kidolgozása; kommunikációs eszközök kifejlesztése; társadalmi részvételi és konfliktuskezelési módszerek; és ezek kombinációjának alkalmazása a közösségek természetvédelmi döntéshozatalba, és kezelésbe való bevonása során. A társadalmi részvételi technikák alkalmazása a döntéshozatalban elősegíti a biodiverzitás politikák céljának megértését, elfogadtatását és ezen keresztül hozzásegít az egyenlőtlenség által generált konfliktusok megelőzéséhez és megoldásához (Bagnoli et. al. 2008). A helyi közösségek aktív bevonása a természetvédelmi kezelésbe mindezek mellett még társadalmi-gazdasági hasznokat is hozhat azzal, hogy hozzájárul a szegénység és a munkanélküliség visszaszorításához, azzal hogy biztosítja az esélyt a tradicionális gazdálkodás és a hagyományos társadalmak fennmaradására. Ez azért fontos, mert a hagyományos társadalmak fennmaradása segítségére lehet a közösségeknek a globális gazdaság okozta hátrányok bizonyos mértékű kompenzálásában azzal, hogy biztosítja a közösség önelátását vagy helyben biztosít munkalehetőséget a közösség tagjai számára.

Segít a konfliktusok megoldásában

A természet erőforrások használata kapcsán kialakult konfliktusok mindig is jelen voltak az emberi társadalomban, a globális gazdaság helyi közösségek életében való megjelenésével azonban a konfliktusok jellege megváltozott, elveszítették az értékek és spirituális kérdések mentén kialakult vonásaikat és főként a konfliktusok gazdasági jellege maradt meg. Megszűntek azok a konfliktusok, amelyek mozgatója a természeti erőforrásokhoz kapcsolódó vallásos kérdések vagy a tradicionális értékek voltak. A helyi közösségek tradicionális konfliktuskezelési stratégiáinak háttérbe szorulásával pedig az állami jogintézmények vették át a helyüket. A környezeti konfliktusokban azonban

gyakran az állam az egyik konfliktusban részt vevő fél, szerepe a konfliktusok megoldásában korlátozott, a felek nem fogadják el legitim döntőbíróként (Buckles 1999). A természetvédelemben a konfliktusok legfontosabb forrásait a helyi lakosság földtulajdonhoz való jogának figyelmen kívül hagyása, a természeti erőforrások használatából való kizárása jelenti. A konfliktusok megoldásához az államnak új eszközökhöz kell nyúlnia, a felülről történő irányítás és a jogi szankciók nem vezetnek minden esetben a konfliktus megoldásához, alkalmazásuk meglehetősen drága és nem hatékony. A társadalmi részvétel intézménye a helyi viszonyokhoz, konfliktuskezelési módszerekhez jobban alkalmazkodik, elősegíti, hogy a konfliktusok felszínre kerüljenek, és kezelhetővé váljanak.

Megőrzi a társadalmi-ökológiai rendszerek rugalmasságát

Az ökológiai rendszerek komplex adaptív rendszerek, amelyeket olyan tulajdonságokkal lehet leírni, mint az önszerveződő jelleg, bizonytalanság és rugalmasság (reziliencia) (Levin 1998; Levin 1999; Gunderson & Holling 2002). A rugalmasság egy olyan tulajdonság, amely a rendszereket fenntarthatóvá teszi, ez igaz a társadalmi-ökológiai rendszerekre is. A centralizált, egyirányú természetvédelmi irányítási rendszerek nem elég rugalmasak a komplex adaptív rendszerek fenntartható kezeléséhez. A leegyszerűsítésre való törekvés az irányítási rendszerek rugalmasságának elvesztéséhez vezet, amely növeli a krízishelyzetek veszélyét (Berkes 2004). A kevésbé központosított, több szinten (többszintű kormányzás, lsd. később.) működő, az érintettek bevonásával működő természetvédelem képes megőrizni a társadalmi-ökológiai rendszerek rugalmasságát és önszerveződő jellegét, ezzel segíti a fenntartható működésüket. A területeket évszázadok óta jól ismerő helyi lakosság bevonása pedig, helyi ökológiai tudással (TEK, traditional ecological knowledge) csökkenti a döntések bizonytalanságát és javítja a természetvédelmi döntések minőségét.

Biztosítja a fenntarthatóbb természeti erőforrás használatot

Feeny et al. (1990) szerint a közösségi tulajdon is biztosítani tudja a közjónak minősülő természeti erőforrások fenntartható használatát az állami és magántulajdoni struktúrák mellett. Azonban, mivel a gyakorlatban a közösségi tulajdon visszaállítására már nincs lehetőség, a társadalmi részvétel intézménye az, amely a jelenlegi tulajdoni rendszerek mellett legjobban modellezi a közösségi tulajdon intézményét. A kevert tulajdoni struktúra biztosítaná valószínűleg leginkább a fenntartható használatot (állami, magán és közösségi tulajdon).

A közjavak kezelésének kérdése az ökológiai krízis egyik alapkérdése. A **tiszta** közjavak azok a természeti erőforrások, amelyek esetén az erőforrásból való kizárás nehéz és a közös használat nem jelent versengést (Scheiring & Boda 2008). A vadvilág, a felszíni és felszín alatti vizek, a legelők és az erdők **esetében nehéz a kizárás és** van versengés, tehát már nem nevezhetőek tiszta közjószágnak, Berkes et al. (1989) közös tulajdonú erőforrásoknak nevezi őket. Ezen természeti erőforrásokkal többféle tulajdonjogi rendszer keretében gazdálkodnak, ezek az alaptípusok Feeny et al. (1990) szerint a következők: szabad hozzáférés, magántulajdon, közösségi tulajdon és állami tulajdon. A Hardin-féle közlegelők tragédiájának elmélete szerint csak a magántulajdon és az állami tulajdon esetén biztosítható a fenntartható használat és bizonyos használók vagy használati módok kizárása. A szabad hozzáférésű erőforrások esetén valóban képtelenség a kizárás, a magántulajdon esetén egy egyén (vagy egyének csoportja) jogosult az erőforrásokból való kizárásra, az állami tulajdon esetén a kormányzat hoz döntést az erőforrás kezeléséről és kényszerítő erővel is rendelkezik a szabályok betartatására. Hardin elméletével ellentétben az utóbbi két tulajdoni rendszer sem tudja garantálni, hogy a kizárás valóban meg is valósul; míg a magántulajdon esetében nem mindig biztosított a magántulajdon érvényesítésének lehetősége, addig az állami tulajdon esetében előfordulhat,

hogyan az állami tulajdon gyakorlatilag szabad hozzáférésű erőforrásként jelenik meg, ahogy például a közép-kelet európai volt szocialista országok esetében történt (Kluvánková-Oravská 2010). Ezen kívül arra sincs biztosíték, hogy az állami és magántulajdonban lévő erőforrások felhasználása fenntartható módon történik. A magántulajdon az erőforrás racionális felhasználására ösztönöz, ami azt feltételezhetné, hogy a tulajdonos tartózkodik az erőforrás kimerítésétől. Sok esetben azonban az ökológiai racionalitás nem esik egybe a közgazdaságtani racionalitással, például az erdők esetében a tulajdonosnak jobban megéri gyorsan növekvő fajtákat ültetni, mint ökológiai hasznot hosszabb távon hozó őshonos fajtákat. Az állami tulajdon lehetővé teszi az erőforrás szabályozott felhasználását, ám ez sem jelenti azt, hogy ez egyben fenntartható is lenne. Egyrészt az állami tulajdonú erőforrások kezelését befolyásolja az államot irányító politikai rezsim ideológiája, amely akár természeti erőforrások kizsákmányolásához is vezethet, másrészt az állam az erőforrás-kezelő infrastruktúrájának elégtelensége miatt nem minden esetben képes megvalósítani a fenntartható használatot, amely a fent említett, a gyakorlatban bekövetkező szabad felhasználást eredményezheti. A közösségi tulajdonú közjavak esetében is beszélhetünk sikerekről és kudarcokról egyaránt. A közösségi tulajdonú természeti erőforrásokat egy egymástól kölcsönösen függő erőforrás használók jól körülhatárolható csoportja kezeli, kizárva a kívülállókat és szabályozva a csoport tagjai által történő használatot. A közösségen belül az erőforrásokhoz való hozzáférési jogok általában nem kizárólagosak, hanem átruházhatók, gyakran egyenlő hozzáférést biztosítanak a közösség tagjai számára. Számos példa akad arra, amikor a közösségi típusú tulajdonjogi struktúra tartósan bizonyult, sok helyen egymástól függetlenül alakultak ki ezek a közösségi megoldások, amelyek a természeti erőforrásokkal kapcsolatos évszázadok alatt felhalmozódott tudásra és kulturális normákra épültek. Ezek a helyi társadalmak azt is megmutatják, hogy a racionális választás elmélete, amely az egyéni haszon maximalizációjára épít, nem ad teljes képet a közös tulajdonú erőforrások használóiról. Az egyéni érdeken kívül sok más érdek, tradíció, norma, vagy más döntés kényszerítheti az

egyéneket a közös cselekvés logikájának követésére (Kluvánková-Oravská 2010). Azonban gyakorlatilag nem létezik olyan közösség a Földön, amelyre valamilyen módon ne lett volna, vagy ne lenne hatással a globális gazdaság. A helyi közösségek a természeti erőforrásokat már nem teljesen azon a módon használják, mint amikor teljes elszigeteltségben éltek. Ezért a közösségi tulajdon változatlan formában való visszaállítása nem lenne szerencsés, az államnak is szerepet kell vállalnia az erőforrások kezelésében. Megoldást a közös kezelés, a társadalmi részvétel különböző formái jelentenek (Feeny et al. 1990).

Hozzájárul a természeti erőforrások fenntarthatóbb kormányzásához

A közös tulajdonú erőforrások fenntartható kezelésénél a tulajdonjogi struktúrákon kívül a megfelelő kormányzásuk is fontos kérdés. Milyen kormányzási struktúra az, amely a globalizált világban fenntartható és igazságos módon képes a közös tulajdonú erőforrások elosztására? A környezetvédelmi igazgatást leginkább úgy lehet tekinteni, mint az intézményesített kapcsolatot a társadalmi és ökológiai rendszerek között (Folke et al. 2007). A kapcsolatok mintázatai a társadalmi és ökológia rendszereken belül és között (társadalmi-ökológiai rendszerek) fontos szerepet játszanak a kormányzási struktúrák létrehozásában (Gatzweiler and Hagedorn, 2002). A kormányzásnak olyan sok tényezőt kell figyelembe vennie, hogy vannak olyan vélemények (Baker, 1999), melyek szerint a szakpolitikák jelenlegi állapotukban nem képesek maradéktalanul válaszokat adni a komplex problémákra, az intézményeknek alkalmazkodniuk kell a globalizáció és az európai integráció által generált új kihívásokhoz. Új intézmények létrehozására van szükség. A hagyományos, kormányzat (government) típusú vezetésre, a formális intézmények és hatóságok dominanciája jellemző, amelyek főként az állami és regionális szinteken fejtik ki működésüket. Ezzel szemben a kormányzás (governance) típusú vezetés informális és formális intézmények részvételével, különböző a központi hatalomtól független szereplők széles körű bevonásával, velük

való közös irányítással, a döntéshozatal különböző szintjein működik. A központi kormányzati hatalom horizontálisan a különböző más területeken mozgó szereplők irányába (vízügyi, földművelésügyi, erdészeti szervek) és vertikálisan a nem-állami szereplők felé történő kiterjesztése alkotja a struktúráját. Ennek az új típusú kormányzásnak a fontosságát az 1998-ban elfogadott Aarhus Egyezményben írtak is hangsúlyozták. Az állam szerepe az újfajta kormányzási struktúrában is elsődleges, rendkívül fontos szerepe van a különböző szereplők összehangolásában. Az állam irányítóból koordinátorra és stratégiai tervezővé válik (Klůvánkóv-Oravská 2010). A többszintű kormányzás (multi-level governance) leginkább a már meglévő hierarchikus és piaci irányítási struktúrák kiegészítéseként képzelhető el (Williamson, 1991). A többszintű kormányzási struktúra egyik fundamentális eleme a nem-kormányzati szereplők bevonása, vagyis a társadalmi részvétel biztosítása a döntéshozatalban.

A társadalmi részvételi technikák alkalmazása a döntéshozatalban a fenntarthatóbb kormányzáshoz azzal járul hozzá leginkább, hogy növeli a biodiverzitás politikák végrehajtásának hatékonyságát. Az érintettek bevonása segíti a természetvédelmi politikák és az intézkedések céljainak megértését, elfogadását, a konfliktusok megelőzését és megoldását, ezzel növeli a döntések legitimitását. A helyi tudás, vélemények pedig javítják az intézkedések minőségét (Bagnoli et. al. 2008).

Hozzájárul a demokrácia javításához

A társadalmi részvétel közpolitikai döntéshozatalban való használata a deliberatív, részvételi vagy közvetlen demokrácia értékrendszerét közvetíti (Pataki 2007). A jelenleg uralkodó képviseleti demokráciák, amelyekben a közpolitikai döntéshozatalt választott képviselők gyakorolják, gyakran válnak a különböző érdekcsoportok küzdőterévé, ezért önmagukban nem alkalmasak a demokrácia, a fenntarthatóság és igazságosság képviseletére. A döntések, amelyeket a képviseleti demokrácia keretein belül hoznak,

sok esetben az állampolgárok szemében nem legitimek, végrehajtásuk a társadalmi konszenzus hiánya miatt nem hatékony. A képviseleti demokrácia intézményei ugyan nem helyettesíthetőek a részvételi demokrácia intézményeivel, de mindenképpen kiegészítendk azokkal (Pataki 2007).

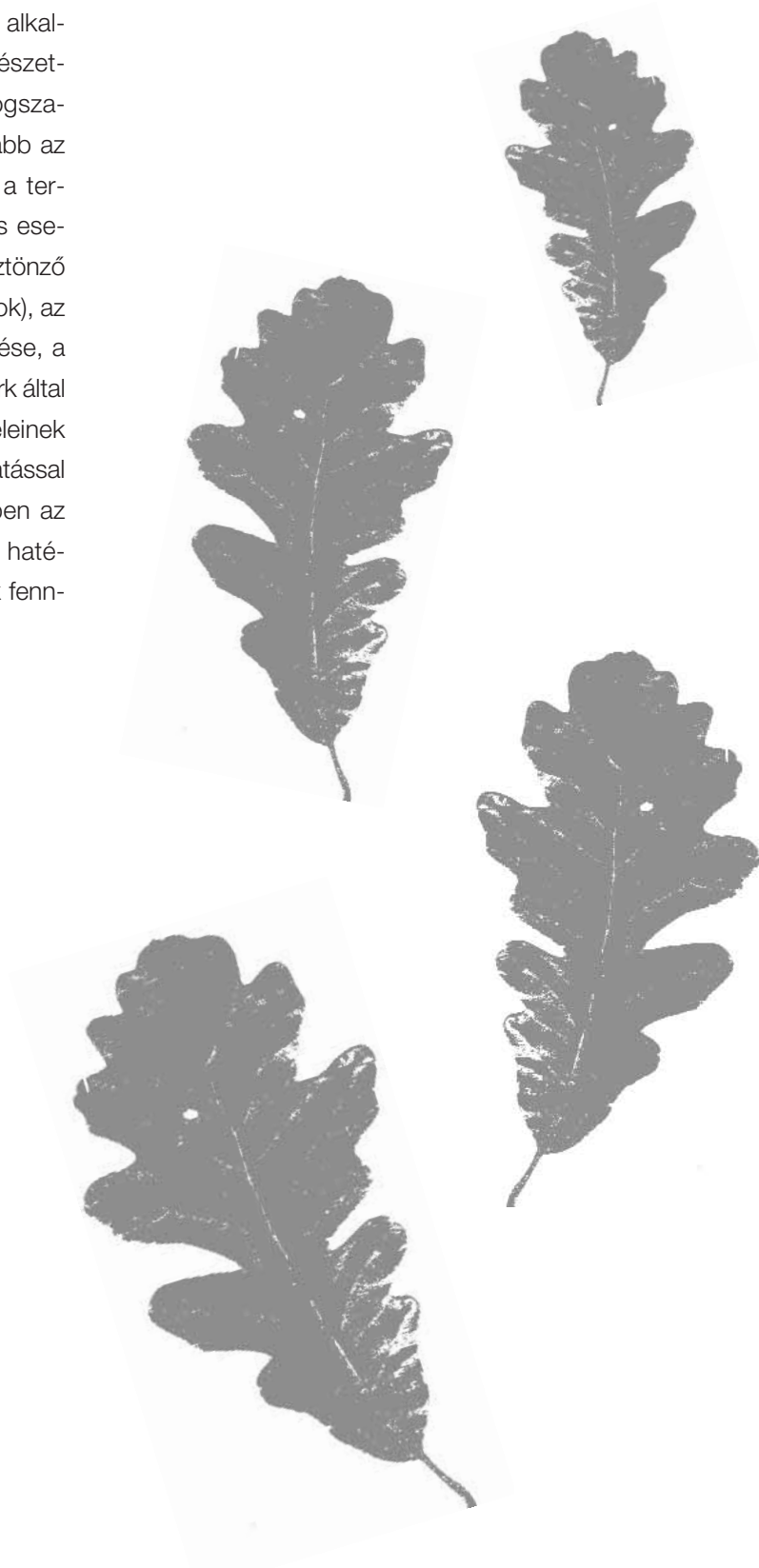
A **deliberatív** demokrácia lényege a közügyekben létrejövő nyilvános vita, amely igyekszik figyelembe venni a részt-vevők érveit és értékeit, egyenrangúnak tekint minden társadalmi csoportot és a vita során konszenzusra törekszik, növelve ezzel a döntések legitimitását és a végrehajtás hatékonyságát (Pataki 2007).

A társadalmi részvétel technikái lehetőséget teremtnek a demokratikus magatartás elsajátítására személyes, közösségi és társadalmi szinten is. A felülről irányított döntéshozatali struktúrák gyakran elkövetik azt a hibát, hogy egyféle tudástípus figyelembevételével hozzák meg a döntéseket, amelyek a helyi jellegzetességeket figyelmen kívül hagyják. A részvételi folyamatok javítják a döntések minőségét, fenntarthatóságát, azzal hogy többféle tudásfajtat egyesítenek és a helyi viszonyokhoz jobban illeszkedő döntéseket eredményeznek. Ezeken túl a társadalmi részvételnek közösségteremtő szerepe is van, a döntéshozatal során a résztvevők rákényszerülnek, hogy egy közösség tagjaiként viselkedjenek, és úgy hozzák meg döntéseiket, hogy a közösség többi tagjának értékeit és érveit is figyelembe veszik (Pataki 2007). A részvétel olyan tanulási folyamatként is felfogható, amelyben az egyén képességei is fejlődnek (például érvelési képesség) a közösségi képességek mellett (Pataki, 2009). Végül és nem utolsósorban pedig biztosítja, hogy a döntéshozatali procedúra igazságos legyen, ne kerüljön egyik társadalmi csoport se előnybe, se hátrányba a többiekkel szemben.

MILYEN ESETEKBEN HASZNÁLHATÓ A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL A TERMÉSZETVÉDELMI POLITIKÁBAN?

A tervezéstől a végrehajtásig sok helyzetben lehet alkalmazni a társadalmi részvétel intézményét. A természetvédelmi politika kialakítása, a természetvédelmi jogszabályok alkotása, országos stratégiák készítése inkább az általánosabb közvélemény bevonását igényli, míg a természetvédelmi politika végrehajtásával kapcsolatos esetekben a helyi érintettek bevonása szükséges. Az ösztönző rendszerek kiépítése (pl.: kompenzációs támogatások), az országosan védett és Natura 2000 területek kijelölése, a kezelési és fenntartási tervek készítése, a nemzeti park által haszonbérbe adott területek előírásainak és feltételeinek meghatározása illetve a természeti értékekre nagy hatással bíró beruházások mind olyan helyzetek, amelyekben az érintettek bevonása a természetvédelmi politika hatékonyabb végrehajtását, és a természeti erőforrások fenntarthatóbb használatát eredményezi.

A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL FORMÁI

Különbséget kell tennünk az érintettek vagy a szélesebb közvélemény a kizárólag a természetvédelmi döntéshozatali folyamatokba való bevonása és a helyi közösségek a természetvédelmi intézkedések végrehajtásába (sok esetben a természetvédelmi kezelésbe) való bevonása között. Az utóbbi egy hosszabb távú együttműködést jelent, amely a helyi közösségek, természeti erőforrás használók természetvédelmi döntésekbe és a természetvédelmi kezelésekre való bevonásán kívül, a földtulajdonhoz való joguk elismerését is tartalmazza.

Az érintettek döntéshozatali folyamatokba való bevonása

A társadalmi részvételi folyamatok során szükség van az érintettek (stakeholderek) körének meghatározására. Ehhez tudnunk kell, hogy mit takar az érintett fogalma. Freeman (1984) az érintett fogalmát a következőképpen határozza meg: minden olyan csoport vagy egyén, aki befolyásolhatja a szervezet célmegvalósítását, vagy érintve van abban. Esetünkben az érintettek körét azok jelentik, akik a biodiverzitás politikákat valamilyen módon befolyásolják, illetve akiket a biodiverzitás politikák valamilyen módon érintenek. Ez a gyakorlatban az állami szervektől (nemzeti park igazgatóság, zöldhatóság) a civil szervezetek képviselőin keresztül a helyi lakosságig, közösségeikig terjed.

Az érintettek részvétele a döntéshozatalban különböző döntéstámogató eszközökkel, részvételi döntési technikákkal valósulhat meg. A különböző technikák önmagukban és egymással kombinálva is használhatóak. A részvételi technikák leírása Steayert & Lisoir (2005), Pataki (2009) és Bagnoli et. al. (2008) alapján történt.

Módszerek a társadalom bevonására

A következőkben részletesen bemutatunk néhány módszert, amelyeket a társadalom bevonására lehet alkalmazni a természetvédelmi politikában. A módszereket értékeljük abból a szempontból, hogy milyen kérdésekben és kiknek a részvételével használhatóak döntéstámogató módszerként.

Egyeztető fórum

A legegyszerűbb módszer az érintettek döntéshozatalba való bevonására. A legfontosabb, hogy a fórumok során lehetővé váljon mind a szakértői, mind az érintettek érdekeinek, értékeinek, tudásának megjelenítése a folyamat során. Ehhez arra van szükség, hogy az érintetteknek elegendő idő és megfelelő információ álljon rendelkezésére. Fontos, hogy az információáramlás kétirányú legyen, a folyamat során az érintettek tudása és igényei valóban képezik részét a döntéshozatalnak. Ekkor beszélhetünk ugyanis érdemi társadalmi részvételről, ekkor van lehetőség arra, hogy a társadalmi részvétel előnyei megjelenjenek a természetvédelmi politikában

Állampolgári Tanács (Citizens' Jury)

Az angolszász eredetű állampolgári tanács módszerének működése azon az előfeltételeken alapul, hogy „laikus” állampolgárok is képesek bonyolult közpolitikai kérdésekben döntéseket hozni, amennyiben elegendő idő és információ áll a rendelkezésükre. A tanács lényege a szakértők és „laikus” állampolgárok párbeszédének megteremtése egy közügyben. A tanács résztvevői nem mint fogyasztók, hanem mint állampolgárok vesznek részt és a köz érdekeit szem előtt tartva hoznak közösen döntést. A tanács létrehozásakor a cél, hogy egy „mini társadalmat” hozzanak létre, hogy a tagok megfelelő módon reprezentálják az adott közösséget. A tanács tagjai (általában 12-25 fő, akik önként jelentkeznek) 2-4 napon keresztül vitatják meg az adott problémát, megfelelő információ birtokában (kiegészített információcsomag), szakértői támogatással (előadások, írott anyagok) és képzett facilitátorok segítségével. A tanácstagok egy interaktív tanulási folyamat során, érveiket összevetve, előbb kis csoportokban majd plenárisan egymással vitatkozva alakítják ki a végső álláspontjukat és tesznek közpolitikai ajánlást az adott közügyben. Az ajánlást a szervezők egy írott jelentés formájában nyilvánossá teszik. Az egész folyamat átláthatóságát a média jelenléte biztosítja.

A módszer alkalmas a következő természetvédelmi kérdésekben döntéstámogatási módszerként való használatra: védett területek fejlesztési kérdéseiben, a védett területek zónabeosztásainak megtervezésében illetve a kezelési tervek készítésében és felülvizsgálatában.

Forgatókönyvek készítése (Scenario workshops)

A különböző érintett csoportok képviselői (döntéshozók, helyi gazdasági szereplők, szakértők és állampolgárok) a módszer segítségével megvitatnak különböző közpolitikai javaslatokat (forgatókönyveket) és a rendelkezésre álló információk alapján megteszik a saját javaslatukat (forgatókönyvüket). A módszer lényege, hogy képessé tegye a résztvevőket, arra hogy képet alkossanak a közpolitikai döntések lehetséges kimeneteiről, hogy eldöntsék a tervezett intézkedéseknek milyen hatásai lehetnek a jövőben és javaslatokat fogalmazzanak meg a cselekvésre. A forgatókönyv készítés során a résztvevők azonosítják a legfontosabb témákat, területeket, felismerik a különböző választások jövőbeni hatásait. A módszer lényege, hogy megismerje a résztvevők gondolkodásmódját, véleményét a forgatókönyv készítés során és hogy az esetleges konfliktusokra megoldást találjon.

Széleskörűen alkalmazzák a természetvédelmi politikai tervezésben, új szabályozás, új fejlesztés bevezetésénél védett területeken, illetve agrár-környezetgazdálkodási módszerek bevezetésénél.

Fókuszcsoport (Focus Groups)

A fókuszcsoport egy facilitátor által irányított, előkészített, az érintettek egy csoportja (vagy azonos érdekekkel rendelkező csoportjai) körében folytatott vita. A célja, hogy képet adjon egy adott téma kapcsán a résztvevők preferenciáiról, értékeiről és azok gyökereiről. A módszer on-line is alkalmazható. Alkalmas az állampolgári tanács előkészítése során információ gyűjtésére és a lehetséges konfliktusforrások felderítésére is.

Használhatóak a természetvédelmi politika végrehajtása során érintett csoportok bevonására a védett területek zónabeosztás tervezésének, a kezelési tervek készítésének, illetve a tájhasználati korlátozások bevezetésének kérdéseiben.

Konszenzus konferencia (Consensus Conference)

A Dániában kifejlesztett konszenzus konferencia az állampolgári tanácshoz hasonlóan a szakmai és „laikus” civil párbeszédet szervezi meg egy közügyben. Az állampolgári tanácstól abban különbözik, hogy a résztvevőknek írásban kell megfogalmazniuk a véleményüket. A résztvevők (12-25 fő) kiválasztása a reprezentativitás helyett inkább azt célozza, hogy minél többféle hozzáállás, vélemény jelenjen meg a vitafolyamatban. A résztvevők a fő esemény előtt két felkészítő hétvégén vesznek részt, amelyeken konszenzussal megfogalmazzák az előtte megkapott információk alapján fő kérdéseiket. A szakértőket és a felkészülést szolgáló információs csomagokat egy bizottság választja ki. A szakértői panel tagjai egyrészt a tudomány, másrészt olyan szervezetek (állami, civil vagy üzleti) képviselői, akik a vizsgált témakörben érintettek. A 2-4 napos fő eseményen először a szakértők az állampolgárok által előzőleg megfogalmazott kérdések alapján adják elő álláspontjukat, majd együtt tisztázzák azokat a pontokat, amelyek még vitatottak, végül pedig a „laikus” panel teljes konszenzuson alapuló véleményt fogalmaz meg írásban. Ezt a dokumentumot a „laikus panel” a média jelenlétében bemutatja a szakértőknek, majd az esemény végeztével a konferencia végső dokumentumát, amely tartalmazza a szakértők anyagait és a „laikus panel” közpolitikai javaslatait, megküldik a parlament valamennyi képviselőjének.

Hasonló kérdésekben használható, mint az Állampolgári Tanács, mint például védett terület kijelölésére, a védett területhez kapcsolódó földhasználati jogok és hozzáférések tisztázására, invazív fajok elleni akcióprogramok kidolgozására.

Vitázó Közvéleménykutatás Deliberative Polling®)

A vitázó közvéleménykutatás azért jött létre, hogy segítse a közpolitikai döntéshozatali folyamatokba becsatornázni deliberatív módon az állampolgárok véleményét egy közügyben. Az általában nagyobb számban (általában 500 főig) jelen lévő résztvevők a folyamat során tanulmányozhatják a szakértők véleményét és ütköztethetik saját és mások véleményét, illetve kérdéseket vethetnek fel a szakértői anyagok kapcsán a kis csoportokban való moderált beszélgetések során, amelyek 1-3 napig tartanak. A felmerült kérdéseket a plenáris beszélgetés során tudják feltenni a szakértőknek. A vita elején és végén a résztvevőknek ugyanazokra a kérdésekre kell válaszolniuk. A folyamat végeredményét, a résztvevők véleményét, ajánlásait egy írott jelentés formájában a szervezők nyilvánosságra hozzák. A módszer különösen alkalmas olyan közpolitikai kérdésekben, ahol az állampolgárok kevés információval rendelkeznek, vagy amelyben sikertelen volt a társadalmi konszenzus kialakítása.

A módszert a természetvédelmi politikában főként az egész országot érintő, komplex, ellentmondásos kérdésekben lehet használni, mint például a védett területek tájhasználati jogainak tisztázása, vagy a genetikailag módosított szervezetek problémájának megvitatása.

Példák az érintettek döntéshozatali folyamatokba való bevonására

Ely-i Állampolgári Tanács, Egyesült Királyság

(Aldred & Jacobs 2000; Bagnoli et. al. 2008)

Az Ely-i Állampolgári Tanács 1997 júliusában került megrendezésre a cambridgeshire-i Ely-ben, a témája vizes élőhelyek létrehozása volt a Fens térségben. A tanács megszervezését egy tanácsadó testület segítette, amelyben minden a kérdésben érintett szereplő képviseltette magát (helyi önkormányzat, állampolgárok, természetvédelmi szervezetek és a hatóságok, valamint a nemzeti mezőgazdasági szakszervezet). A tanácsadó testület feladatai a következők voltak: kitalálta a Tanács elé terjesztendő, a vizes élőhelyek kezelésére vonatkozó négy opciót, segített a tanácskozás menetének kialakításában és a tanács összetételére vonatkozó kritériumok kialakításában, illetve kiválasztotta a moderátorokat és facilitátorokat. A tanács 16 környékbeli állampolgárból állt, akik megfelelően reprezentáltak minden érdekcsoportot. A tanács négy napig tartott, a vizes élőhelyek kezelésére vonatkozó négy opció pedig a következő volt: 1. természetvédelmi terület (olyan 4800 hektár nagyságú terület, amely védett madár- és emlősfajok védelméül szolgálhat); 2. többfunkciós szabadidő- és turisztikai központ; 3. szelíd fejlesztés (vizes élőhelyek létrehozása, gazdák által kezdeményezett kis léptékű beavatkozásokon keresztül); 4. nincs beavatkozás, nem támogatandó vizes élőhelyek létrehozása. Az első három opció finanszírozását különböző forrásokból oldották volna meg, megvalósításuk nem ugyanazokat a területeket érintette volna, tehát a három opció nem zárta volna ki egymást. A negyedik opció lehetőséget adott a tanácsnak, hogy a vizes élőhelyek létesítésének ötletét teljes egészében elvesse. A tanács tagjainak szakértők vázolták fel a különböző opciókat. A tanács tagjai minden téma megvitatásakor kisebb csoportokat alkottak, más-más összetételben. A kis csoportokban megtárgyalt témákat egy szóvivő közvetítette minden alkalommal a plenáris ülés felé. A végső döntés, amelyet a tanács meghozott, nem támogatta önmagában egyik op-

ciót sem, az 1. és 3. opció közösen nyert támogatást. Illetve a tanács javasolta néhány elem (látogatóközpont, kemping, horgászat) áthelyezését a 2. opcióból az 1. opcióba. A tanács ajánlását egy a tagok által elfogadott jelentés tartalmazta, a jelentést eljuttatták a döntéshozók részére. A példa is azt mutatja, hogy elegendő idő és információ birtokában a laikusok is képesek olyan döntést hozni, amely a természetvédelmi szempontból is helytálló.

Fókuszcsoportok a Kalloni vizes élőhely értékelésére, Görögország

(Kontogianni et al. 2001; Bagnoli et. al. 2008)

1998-ban fókuszcsoportos és kérdőíves módszerrel mérték fel az érintettek (halászok, építési vállalkozók, hoteltulajdonosok és helyi döntéshozók) érdekeit, preferenciáit, terveit és a konfliktusait a Kalloni-ben található vizes élőhely használata kapcsán. A Kalloni vizes élőhely a Natura 2000 hálózat részét képezi, fontos telelőhely a vándorló madarak számára. Ezen kívül fontos terepe a halászatnak is, illetve népszerű turista látványosság. Az élőhelyre a legnagyobb veszélyt a növekvő populáció és a mezőgazdasági termelés terjeszkedése jelenti. A négy csoport különböző preferenciákat határozott meg és különböző veszélyeket azonosított. A halászok számára fontos volt az élőhely természeti értéke és védelme, a legnagyobb veszélyforrást a mezőgazdasági szennyezésben és a túlhalászásban látták. A hoteltulajdonosok, az építési vállalkozók és a helyi döntéshozók a legnagyobb problémát a hulladék helytelen kezelésében és a szennyezésben látták, az utóbbiak még a tisztázatlan tulajdonviszonyok problémáját is felvetették veszélyforrásként. A vizes élőhely állapota alapvetően tehát mindannyiukat aggasztotta, a természeti értékek megőrzéséért azonban csak a helyi döntéshozók érezték felelősnek magukat. A fókuszcsoportos vizsgálat eredményei jól demonstrálják, hogy egy védett természeti terület tervezésekor, jelen esetben egy Natura 2000 terület esetében milyen sok szempontot, érdeket kell figyelembe venni a sikeres természetvédelmi kezeléshez. Az így kapott eredmények jól használhatóak egy komplex természetvédelmi döntés meghozatalában.

Helyi közösségek, érintettek bevonása a természetvédelmi kezelésekre

A helyi közösségek természetvédelmi kezelésbe való bevonása a társadalmi részvétel azon formája, amely egyesíti a helyi közösségek természetvédelmi döntéshozatali folyamatba való bevonását és a természeti erőforrások használatának és a földtulajdonhoz való jogoknak elismerését.

A társadalmi-ökológia rendszereknek több szintje van, a kapcsolat köztük különböző, attól függően, hogy a társadalom melyik szintjén szerveződnek (közösség vagy az állam). A megfelelő irányításhoz szükséges, hogy az ökológiai és társadalmi rendszerek közötti dinamikus kapcsolat jöjjön létre (Berkes 2004). A dinamikus kapcsolat egyik formája a természeti erőforrásokkal kapcsolatos részvételi döntéshozatal és kezelés. A részvétel megvalósításához működő partnerségekre van szükség a természetvédelem és az természeti erőforrások használói között. Ilyen partnerség az együttműködésen alapuló vagy közös irányítás (collaborative management, co-management), amely egy meghatározás szerint a hatalom és a felelősség megosztása a kormányzat és a helyi erőforrás használók között (Berkes, George és Preston, 1991). Egy másik definíció szerint egy partnerség, amiben két vagy több érintett fél között kötött megállapodás garantálja a management funkciók, hasznok és felelősség eloszlását a természeti erőforrások tekintetében (Borrini-Feyerabend et al. 2007). Ez a definíció nem határozza meg a partnerség formáját, típusát vagy a hatalom megosztásának, a bevonásnak a szintjét. Ezek a partnerségek létrejöhetnek állami, közösségi, vagy magántulajdonban lévő területeken. A partnerek lehetnek állami szervezetek, tudományos intézetek, természetvédelmi szervek, vagy helyi közösségek, földtulajdonosok, civil szervezetek. A partnerségek köthetnek termelési (mezőgazdaság, állattartás) vagy természetvédelmi céllal.

A dinamikus kapcsolat egy másik formája az adaptív kezelés, ami azon a feltevésen alapul, hogy a természeti erőforrások kezeléséhez rendelkezésre álló információ nem teljes és szükséges hozzá a természetvédelem és a helyi

közösségek szoros együttműködése és közös felelősségvállalása (Holling 2001). A közös kezelés során megszerzett tapasztalatok beépítése a kezelésbe és a kezelés újra és újragondolása biztosítja a kezelés adaptív mivoltát (Berkes 2004). Az adaptív kezelés a partnerség különböző formáival kombinálva is használható.

Partnerségek formái

Közösségi kezelés Közösségi természetvédelem

A természeti erőforrások közösségi szintű kezelésének (Community-Based Management of Natural Resources) és a közösségi természetvédelemnek (Community-Based Conservation) példái a világ különböző részein önszerveződő módon kezdtek megjelenni (Berkes et al. 2003). A közösségi kezelés földtulajdon vagy valamilyen természeti erőforrás helyi közösség általi kezelését jelenti. Ahhoz hogy ez jól működjön, a közösségen belül és a közösségek között szoros kapcsolatnak kell lennie. Ostrom (1999) szerint egy közösség meghatározásakor, leírásakor azokra az intézményekre, szabályokra kell koncentrálni, amelyek a közösségben éppen használatban vannak, amelyek működnek. Ezek határozzák meg ugyanis a közösséget. A közösségi kezelés a fejlődő országokban, ahol még léteznek tradicionális települések, elterjedtebb.

A közösségi kezelés lényege, hogy a kezelés irányítása a helyi közösségek feladata. A természetvédelmi kezelési tervek készítését és végrehajtását a helyi lakosságból szerveződő adminisztratív és végrehajtó testület (például „Falutanács”) végzi. A végrehajtásban az egész közösség részt vesz. A természeti erőforrásokhoz való hozzáférés és használat jogát pedig a kormányzati szervek határozzák meg. A tulajdoni struktúrára jellemző a közösségi tulajdon, illetve ahol már nem létezik, ott ennek újraalakítása a cél (Bagnoli et al. 2008).

CAMPFIRE Program, Zimbabwe

(Bagnoli et. al. 2008)

A gyarmatosítás előtti időkben Zimbabwében kizárólag közösségi tulajdon létezett, ma mind a közösségi, mind a magántulajdon is állami szabályozás és irányítás alatt van. Az első természetvédelmi törekvések a helyi közösségeket kizárták a természeti erőforrások használatából (megtiltották a vadászatot), a természeti erőforrások kezelését teljes egészében a kormányzati szervekre bízva. A CAMPFIRE program (Communal Areas Management Programme for Indigenous Resources) legfőbb célja az volt, hogy megteremtse a lehetőséget a helyi közösségeknek arra, hogy részt vegyenek a természeti erőforrásokkal kapcsolatos problémák megoldásában, legfőképp azokban, amelyek a vadállatok védelmét illeti. A program során bevezettek új közösségi tulajdoni struktúrákat és új jogokat a helyi közösségek számára a természeti erőforrások használatára. Illetve létrehozták a megfelelő intézményeket ezek működéséhez. A program sikeresnek bizonyult annak ellenére, hogy a program finanszírozásának végetértével és a politikai helyzet instabilitása miatt a helyi közösségek részvétele némiképp csökkent. Számos afrikai országban, Botswanában, Zambiában, Mozambikban, Namíbiában és Tanzániában is indultak hasonló prog-ramok.

Közös irányítás

(Joint management of natural resources)

A természeti erőforrások kezelése során a helyi közösségek és a természetvédelemért felelős kormányzati szerv – nemzeti park igazgatóság – megosztja a kezeléssel kapcsolatos felelősséget. A jogok és felelősségek teljes mértékben tisztázottak, akár egy szerződésben is lehet fektetni őket. Közös irányító testület feladata a nemzeti park irányítására vonatkozó tervek létrehozása és a védett területtel kapcsolatos döntések meghozatala. Akkor működnek a legjobban, amikor nagyjából egyenlő arányban képviselteti magát benne mindkét fél. A helyi közösségek felelősek számos természetvédelmi kezeléshez kapcsol-

lódo feladat végrehajtásáért, mint például az élőhely monitorozás, vagy a védett területeken a tűzkárok megelőzése. Cserébe ezekért a feladatokért a megélhetésük biztosítására a közösségek számos jogot kapnak, vadászat, halászat, növények illetve fa gyűjtés folytatására. A helyi tudás és képességek így, a gyakorlatban tudnak a leginkább beépülni a természetvédelmi kezelésbe. A kezelés akkor a leghatékonyabb, ha olyan feladatok ellátását kapják feladatul a helyi közösségek, amelyek a kultúrájukhoz kapcsolódnak. Jellemző a közösségi földtulajdon vagy állami tulajdon, különleges közösségi jogokkal (Bagnoli et. al. 2008).

Kakadu Nemzeti Park, Ausztrália

(Bagnoli et. al. 2008)

A Kakadu Nemzeti Park Ausztrália északi részén helyezkedik el, 1992 óta a Világörökség része. A park területének 50 %-a ausztrál őslakos (aboriginal) csoportok tulajdonában van, egy 1976-os az őslakosok földtulajdonhoz való jogáról szóló törvény szerint. Az 1999-es környezet- és természetvédelmi törvény alapján a parkot az őslakosok és a Parks Australia (a nemzeti parkok irányításáért felelős kormányzati szerv) között kötött közös irányításról szóló megállapodás szerint irányítják. A nemzeti park működési terve tartalmazza az őslakosok feladatait és jogait a park irányításában és adminisztrációjában. A park vezető testületében, amely az irányítással kapcsolatban hoz döntéseket, többségben vannak az őslakosok, bár a szerepük inkább formális. A kezelési feladatok közül az őslakosok a védett területeken a tűzkárok megelőzéséért, és az élőhelyek megőrzésével kapcsolatos feladatokért felelősek. A tradicionális tudás, amely a birtokukban van, elengedhetetlen a park megfelelő kezeléséhez. Az őslakosoknak jogukban áll gyakorolni a tradicionális, megélhetésükhöz szükséges tevékenységeiket, a növények gyűjtését, a vadászatot és a halászatot. A különböző fajok fenntartható szintű felhasználása miatt a kormányzati szervekkel rendszeresen konzultálnak.

Érintett csoportok által működtetett Irányító Testületek (Management by Stakeholder Bodies)

A védett területek irányító testületeinek munkájában az érintettek, a kormányzati szervek képviselői, a helyi gazdasági szervezetek, helyi közösségek, civil szervezetek képviselői vesznek részt. Feladataik között szerepel a stratégiai tervek létrehozása vagy felülvizsgálata és a terület kezelésének ellenőrzése. Kevésbé hatásos módja a társadalom bevonásának, mint az előző két forma, de hatásos módja lehet annak, hogy a helyi közösségeknek előnyöket biztosítson, a hozzáférési és használati jogok biztosításával, helyi termékek és szolgáltatások árusításával, munkahelyek biztosításával és a helyi közösségek bevételeinek növelésével. A helyi érdekek a testületek működése közben kerülhetnek felszínre. A tulajdoni struktúra kevert (állami és magántulajdon) (Bagnoli et. al. 2008).

North York Moors Nemzeti Park, Egyesült Királyság

(Borrini- Feyerabend et al. 2007)

A North York Moors Nemzeti Park, amely Észak- Yorkshire-ban, Nagy-Britannia északi részén fekszik, tökéletes példa a megvalósult „közös irányításra”. A területen az emberi tájhasználatnak ezeréves története van, a nemzeti park nagy kiterjedésű erdős vidéket foglal magába, amelyben legelők, szántóföldek, falvak és kis városok is jól megférnek egymással. A nemzeti park törvényileg előírt kötelezettsége, a természeti és kulturális értékek és az értékek megismertetése mellett, fontos célként határozza meg a helyi közösségek gazdasági, szociális boldogulásának elősegítését. A működési terv mindezen célok teljesítésére tartalmaz stratégia irányvonalakat. A park és a helyi lakosság kapcsolata olyan szoros, hogy a park működési tervét beépítették a város és a megye fejlesztési terveibe (Borrini-Feyerabend et al. 2007). A működési terv pedig széles körű társadalmi egyeztetés eredményeként született, amelyben más szervezetek és a helyi lakosság vett részt. A nemzeti

park döntéshozásáért egy irányító testület felelős, amely tagjainak egy része helyi testületek jelölésével, a helyi lakosság köreiből kerül ki, másik részüket a környezetvédelemért felelős miniszter jelöli ki. A testületben a helyi közösség köreiből gazdálkodók, kereskedők, politikusok, tisztviselők és a helyi értelmiség tagjai képviseltetik magukat. Feladatuk, hogy helyi szempontokat építsenek be a döntéshozatalba. A tagoknak releváns tapasztalattal és szoros kötődéssel kell rendelkezniük a nemzeti park felé. A környezetvédelmi miniszter által jelölt tagok tudományos háttérrel rendelkeznek, a feladatuk hogy a szakértői szempontokat és a nemzeti érdekeket képviseljék a döntéshozatal során. Az irányító testület és bizottságainak ülései nyitottak, a helyi lakosság részt vehet rajtuk és kérdéseket intézhet a testület vagy a bizottságok tagjaihoz. A helyi lakosság csak a testület és a bizottságok hatáskörébe tartozó és munkáját érintő kérdéseket tehet fel. A személyes egyeztetést igénylő ügyekben a helyi lakosság a honlapon feltüntetett térkép segítségével tud tájékozódni arról, melyik természetvédelmi őr vagy bizonyos kérdésekben melyik tervezésért felelős referens illetékes a területen. Amennyiben valamilyen speciális területet érintő kérdés merül fel, lehetőség van a nemzeti park stábjának tagjaihoz is fordulni. A községi tanácsok képviselőinek községi fórumok keretein belül van lehetőségük kommunikálni az irányító testülettel. A községi fórumokon a helyi lakosság is részt vehet és a testület és bizottságok esetében használt procedúra szerint tehet fel kérdéseket.

A nemzeti park területének nagy része magántulajdonban van, a kezelési tervek végrehajtása a gazdákkal való együttműködésben történik. Az nemzeti park irányító testülete és a gazdák között kezelési megállapodások születnek, amelyek törvényes szerződéseknek minősülnek. Az együttműködések teljes egészében önkéntesek, bár a testület bizonyos munkák elvégzéséért vagy ökológiai gazdálkodás folytatásáért fizethet kompenzációt.

Parcs Naturels Régionaux (PNRs)

Franciaország

(Borrini- Feyerabend et al. 2007)

Franciaországban 38 regionális natúrpark létezik, van olyan közülük amely 40 éve áll fenn, területük az ország 11 %-át fedi le. A parkok jól példázzák azt, amikor a különböző helyi témákban a védett területek kijelölésétől a kezelés céljainak meghatározásáig a helyi szereplők hozzák a döntéseket, és amikor az állam irányító funkció helyett értékelő és ellenőrző funkciót tölt be. A parkok alapításakor a helyi lakosság maga kezdeményezte a terület regionális natúrparkká való nyilvánítását, az állam meghatározott kritériumok alapján döntötte el, hogy megadja-e az adott területnek a címet. Az államnak joga van a már natúrparkká nyilvánított területektől visszavonni a címet, amennyiben a kijelöléskor támasztott kritériumnak már nem tudnak eleget tenni. Az állampolgárok maguk, vagy választott képviselőik összegyűltek és a terület gazdaságával, természeti vagy kulturális értékeinek megőrzésével kapcsolatos ügyekben hoztak döntéseket. Az ilyen döntések belekerültek a park alapszabályába, illetve a lakosság és a park között kötött önkéntes szerződésekbe is. A natúrparkok vezetése választott tisztviselőkből és több tudományterületről érkező szakemberekből áll. A vezetés különböző bizottságokon keresztül folyamatosan konzultál a helyi lakossággal.

KONKLÚZIÓ

A társadalmi részvétel alkalmazása a természetvédelmi politikában több előnnyel jár. A legfontosabb érv amellett szól, hogy a részvételi folyamatok hozzájárulnak a természetvédelmi politika végrehajtásának hatékonyabbá válásához. A természetvédelmi politika intézkedései felvethetnek konfliktushelyzeteket, amelyek általában gazdasági jellegűek, és amelyeket az intézkedések által generált egyenlőtlen költségviselés okoz. A konfliktusok lassíthatják a természetvédelmi folyamatokat, vagy akár meg is akadályozhatják azok végrehajtását, és ezzel jelentős többletköltségeket is okozhatnak. A társadalmi részvétel intézményének bevezetése többek között megelőzi a konfliktusokat, vagy éppen feltárja az eredetüket, és segít a megoldásukban. Ezen kívül segíti az érintetteket az intézkedések céljának megértésében, elfogadásában, növeli a döntések legitimitását, ezzel a végrehajtást hatékonyabbá teszi.

A hatékonyságon kívül a társadalmi részvétel alkalmazása növeli az intézkedések hatásosságát, minőségét is. Segít a társadalom és természeti rendszerek közötti kapcsolat komplexitásának és a döntések bizonytalanságának kezelésében, többek között azzal, hogy lehetővé teszi a helyi tudás felhasználását a döntéshozatal során.

Fontos szerepe van a természeti erőforrások fenntartható használatában is. Vannak olyan nézetek, melyek szerint a természeti erőforrások fenntartható használatát a közösségi tulajdoni struktúrák is biztosíthatják. Azonban mivel ezek helyreállítása manapság a legtöbb esetben már nem lehetséges, így erre a megoldást a közösségi tulajdonjogi rezsimet legjobban modellező intézmény, a társadalmi részvétel a természeti erőforrásokkal kapcsolatos döntéshozatalban, így a természetvédelmi politikában való használata jelentheti.

Mivel hazánkban a társadalmi részvétel intézménye még nem számít a természetvédelmi politika mindennapos eszközének (a kutatás során készített második kiadvány ezt vizsgálja), ezzel a kiadvánnyal próbáljuk meggyőzni a természetvédelemben dolgozókat, hogy miért fontos felvenni eszköztárunkba ezt az új alkalmatosságot.

A társadalmi részvétel az országos jelentőségű védett területeken, mind a magántulajdonban, mind a nemzeti park vagyonkezelésében lévő, haszonbérbe adott területeken növelheti a kezelések hatékonyságát. A Natura 2000 területek esetében is, minthogy a területek nagy része magántulajdonban van, a természeti értékek sikeres védelme szempontjából szükséges az érintettek döntéshozatalba való bevonása (a fenntartási tervek készítésébe). A társadalmi részvétel hatására a területhasználók, gazdák egyrészt megértik és elfogadják a korlátozások okait, másrészt az idősebb gazdák hozzájárulnak a területekről a természetvédelem birtokában lévő információ kiegészítéséhez, ezzel javítva a kezelések minőségét. A terhek egyenlőtlen viseléséből fakadó konfliktusokat is csökkenteni lehet a részvétel használatával, ezzel növelve a természetvédelem társadalmi elfogadottságát.

IRODALOMJEGYZÉK

Aldred, J. & Jacobs M. (2000) Citizens and Wetlands: Evaluating the Ely Citizens' Jury, *Ecological Economics*, 34:217-232.

Bagnoli, P., Goeschl T. & Kovács E. (2008): People and Biodiversity Policies, Impacts, Issues and Strategies for Policy Action, OECD, Paris

Baker S. (1999) The impact of environmentalism on public policy analyses. In: Pierson E., Tormey S. (Ed) *Politics at the Edge*. Macmillan, PSA Yearbook (idézi: Kluvánková-Oravská 2010)

Beierle, T.C. (1999) Using Social Goals to Evaluate Public Participation in Environmental Decisions. *Policy Studies Review*, 16:75-103

Berkes, F., Feeny, D., McCay, B. & Acheson, J.M. (1989) The benefits of the commons. *Nature* 340: 91-93 (idézi: Feeny et al. 1990)

Berkes, F., George P & Preston R.J. (1991) „Co-management”, *Alternatives* 18(2): 12-18

Berkes, F., J. Colding, and C. Folke (Ed) (2003) *Navigating social ecological systems: building resilience for complexity and change*. Cambridge University Press, United Kingdom

Berkes, F. (2004) Rethinking community-based conservation. *Conservation Biology* 18:621-630.

Borrini- Feyerabend, G., Pimbert, M., Fagvar, M.T. & Renard, Y. (2007) *Sharing Power: A Global Guide to Collaborative Management of Natural Resources*. Earthscan, London

Buckles, D. (1999) *Cultivating peace: Conflict and Collaboration in Natura Resource Management*. International Development Research Center, Ottawa

Feeny, D., Berkes, F., McCay, B.J. & Acheson J. (1990) The Tragedy of the Commons: Twenty- Two Years Later. *Human Ecology* 18 (1): 1-19

Folke C., Pritchard L., Berkes, F., Colding J. & Svedin U. (2007) The problem of fit between ecosystems and institutions: ten years later. *Ecology and Society* 12(1): 30

Freeman, R.E. (1984) *Strategic management: a stakeholder approach*. Pitman, Boston (idézi: Buckles 1999)

Gatzweiler F. & Hagedorn, K. (2002) The evolution of institutions in transition. *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology* 2: 37-58

Gunderson, L.H. & Holling, C.S. (Ed.) (2002) *Panarchy: understanding transformations in human and natural systems*. Island Press, Washington, D.C.

Holling C.S. (2001) Understanding the complexity of economic, ecological and social systems. *Ecosystems* 4:390-405

Kluvánková-Oravská, T. (Ed.) (2010) *From Government to Governance? New Governance for Water and Biodiversity in an Enlarged Europe*. Alfa Nakladatelství, Praha

Kontogianni A. et al. (2001) Integrating Stakeholder Analysis in Non-Market Valuation of Environmental Assets, *Ecological Economics* 37: 123-138.

Levin, S.A. (1998) Ecosystems and the Biosphere as Complex Adaptive Systems. *Ecosystems* (1998) 1: 431-436

Levin, S.A. (1999) *Fragile dominion: complexity and the commons*. Perseus, New York

Ostrom, E., Burger, J., Field, C.B., Norgaard, R.B. & Policansky, D. (1999) Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges. *Science* 284: 278-282

Pataki Gy. (2007) Bölcs „laikusok”: Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. *Civil Szemle*, No. 3-4, pp. 144-156.

Pataki Gy. (2009): Gondolatok a részvételi demokráciáról: alapértékek és technikák. Kézirat.

Rölling, N., Wagemakers, M. (Ed.) (1998) Facilitating sustainable agriculture: participatory learning and adaptive management in times of environmental uncertainty. Cambridge University Press, Cambridge (idézi: Buckles 1999)

Schering, G. & Boda, Zs. (Ed) (2008) Gazdálkodj okosan! A privatizáció és a közszolgáltatások politikája. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

Steayert, S. & Lisoir, H. (Ed) (2005) Participatory methods toolkit: A practitioner's manual. King Baudouin Foundation and the Flemish Institute for Science and Technology Assessment (viWTA).

Williamson, O.E., (1991) Comparative Economic Organization: The analysis of discrete. *Administrative Science Quarterly* 36 (2), pp.269-296 (idézi: Kluvánková-Oravská 2010)

